IV/16. A polgári nemzetállam kialakulása

1. A polgári nemzetállam kialakulása

A 19. században Európában megerősödtek a nemzeti mozgalmak, amelyek célja az azonos nemzethez tartozó emberek politikai egyesítése volt. A folyamatot a francia forradalom eszméi, a polgári átalakulás és a **nacionalizmus** elterjedése segítette.

A nacionalizmus a nemzeti összetartozás eszméje. Hívei úgy gondolták, hogy a közös nyelvvel, kultúrával és történelmi hagyományokkal rendelkező emberek egy nemzetet alkotnak, és joguk van saját államot létrehozni.

A **nemzetállam** olyan állam, amelyben az állami és a nemzeti közösség lehetőleg egybeesik. A 19. században azonban Európa számos területén politikai széttagoltság vagy idegen uralom akadályozta a nemzeti egység megteremtését.

A polgári nemzetállam kialakulásának két fontos példája a német és az olasz egység megteremtése.

2. A német egység megteremtése

A napóleoni háborúk után, az 1815-ös bécsi kongresszuson létrehozták a **Német Szövetséget**, amely 39 önálló államból állt. A német egység megteremtéséért elsősorban két nagyhatalom, Ausztria és Poroszország versengett.

A gazdasági együttműködés elősegítette az egységesülést: **1834-ben Poroszország vezetésével létrejött a német vámunió**, amely megkönnyítette a tagállamok közötti kereskedelmet. Az egység megteremtésére két elképzelés alakult ki: a **nagynémet egység Ausztriával együtt, a kisnémet egység pedig Ausztria nélkül, Poroszország vezetésével képzelte el az egyesítést**.

Az 1848-as forradalom idején a frankfurti parlament megpróbálta létrehozni az egységes német államot, de a kísérlet megbukott. A német egység végül Poroszország vezetésével valósult meg.

Bismarck és az egység megvalósítása

Otto von Bismarck 1862-ben lett Poroszország miniszterelnöke. Úgy vélte, hogy a német egységet nem parlamenti tárgyalásokkal, hanem a porosz hadsereg erejével és diplomáciai lépésekkel lehet megteremteni.

Bismarck három háborút használt fel célja elérésére:

- **1864-ben** Poroszország és Ausztria legyőzte Dániát, megszerezve Schleswig és Holstein hercegségeket.
- **1866-ban** Poroszország legyőzte Ausztriát a königgrätzi csatában. Ausztria kiszorult a német egység folyamatából, Poroszország pedig megszervezte az Északnémet Szövetséget.
- **1870–1871-ben** a porosz–francia háborúban a német államok Poroszország oldalán harcoltak Franciaország ellen. A közös ellenség elleni háború elősegítette a német államok egyesülését.

1871-ben Versailles-ban kikiáltották a Német Császárságot. Uralkodója I. Vilmos porosz király, kancellárja Bismarck lett.

Az egyesítés után Németország gyors ipari fejlődésnek indult, és Európa egyik legerősebb gazdasági és katonai nagyhatalmává vált. A német egység tehát Poroszország vezetésével, háborúk és diplomáciai lépések révén valósult meg.

3. Az olasz egység megteremtése

A 19. század közepén Itália szintén több államra tagolódott. Az északi területek egy része osztrák uralom alatt állt, Közép-Itáliában kisebb államok működtek, délen pedig a Két Szicília Királysága helyezkedett el. Az olasz nemzeti mozgalom célja a politikai széttagoltság megszüntetése és az egységes olasz állam létrehozása volt.

Az egyesítésben három személy játszott meghatározó szerepet:

- **Cavour**, a Szárd–Piemonti Királyság miniszterelnöke diplomáciai úton és külföldi segítséggel törekedett az egység megteremtésére.
- **Garibaldi** önkéntes csapataival, a vörösingesekkel vett részt a déli területek felszabadításában.
- **II. Viktor Emánuel**, a Szárd–Piemonti Királyság uralkodója lett az egyesített Olaszország királya.

Az egyesítés főbb állomásai

1859-ben a Szárd–Piemonti Királyság francia segítséggel háborút indított Ausztria ellen, és megszerezte Lombardiát.

1860-ban Garibaldi önkénteseivel elfoglalta Szicíliát és a Nápolyi Királyság területeit. Az általa megszerzett területeket végül átadta II. Viktor Emánuelnek, elősegítve a politikai egység megteremtését.

1861-ben kikiáltották az Olasz Királyságot, amelynek uralkodója II. Viktor Emánuel lett. Az egyesítés azonban még nem fejeződött be: Velence osztrák uralom alatt maradt, Róma pedig a pápa államának központja volt.

1866-ban Velence, majd **1870-ben Róma** is Olaszországhoz került. Róma **1871-**ben az ország fővárosa lett, ezzel az **olasz egység** lényegében befejeződött.

Az egyesítés megszüntette Itália politikai széttagoltságát, de nem oldotta meg az ország gazdasági problémáit. Jelentős különbség maradt a fejlettebb északi és a szegényebb déli területek között.

4. Az Amerikai Egyesült Államok – alkotmányosság és jogegyenlőség

Az Amerikai Egyesült Államok a polgári állam kialakulásának fontos példája. **A brit gyarmatok 1776-ban kinyilvánították függetlenségüket**, majd 1783-ban Nagy-Britannia elismerte az új állam önállóságát. Az amerikai állam létrejöttét a felvilágosodás eszméi, különösen a szabadság, a népszuverenitás és a természetes emberi jogok gondolata befolyásolta.

Az 1787-ben elfogadott alkotmány szövetségi köztársaságot hozott létre az USA-ban. Érvényesült a hatalmi ágak szétválasztása: a törvényhozó hatalmat a Kongresszus, a végrehajtó hatalmat az elnök, a bírói hatalmat pedig a bíróságok gyakorolták. Az 1791-ben elfogadott Bill of Rights az alapvető polgári szabadságjogokat rögzítette.

Az amerikai polgári állam fejlődésének súlyos ellentmondása volt a rabszolgaság fennmaradása.

- Az északi államokban az ipar és a bérmunka,
- a déli államokban pedig a rabszolgamunkára épülő ültetvényes gazdálkodás volt meghatározó.

A rabszolgaság kérdése és az eltérő gazdasági érdekek miatt az északi és déli államok közötti konfliktus 1861-ben polgárháborúhoz vezetett. Abraham Lincoln elnök 1863-ban kiadta a rabszolgák felszabadításáról szóló nyilatkozatot.

A háború 1865-ben az északiak győzelmével ért véget, és eltörölték a rabszolgaságot. A későbbi alkotmánykiegészítések megerősítették a felszabadított rabszolgák állampolgári jogait, de a faji megkülönböztetés továbbra is fennmaradt.

Az USA példája megmutatja, hogy a polgári állam alapvető jellemzői az alkotmányosság, a hatalmi ágak szétválasztása és a jogok biztosítása, a jogegyenlőség tényleges megvalósulása azonban hosszú folyamat.